

Voorwoord

De vraag of er een stuk tekst bestaat die de rechten van alle mensen op aarde waarborgt is er eentje die historici, politici en filosofen bezighoudt sinds het ontstaan van de georganiseerde samenleving. Deze vraag wordt gebruikelijk geformuleerd vanuit de dimensie mensenrechten. Zijn er bepaalde kernwaarden die kunnen functioneren als leidraad voor hoe we op z'n minst met elkaar omgaan? Kan een beschaving spreken van universele rechten als deze alleen geformuleerd worden vanuit haar eigen waarden? Zijn mensenrechten gebonden aan de grenzen van een cultuur? Het zou voor een willekeurige Afrikaanse beschaving gedurende de negentiende eeuw verwarrend moeten zijn geweest of *liberté, égalité, fraternité* ook gold voor de koloniale onderdaan. De Fransen zagen het als een deel van hun imperialistische mandaat om mensenrechten te exporteren naar het onontwikkelde West-Afrika.¹

In de koloniale situatie werden mensenrechten mede gebruikt om economische exploitatie te legitimeren. Het uitdragen van mensenrechten diende als een schijnbaar nobel signaal richting de concurrerende Europese naties en binnenlandse critici.² Vaak was het zo dat de bewoners van onderontwikkelde staten bijna nooit werden opgenomen binnen het 'universele' aspect. Volgens de exporteurs zou het voor niet-verlichte volken een inherente onmogelijkheid zijn om het concept van mensenrechten te begrijpen.³

Het kolonialisme zoals men het in de negentiende eeuw kende is echter voorbij. De rechten van de mens worden gehandhaafd door de meest invloedrijke overkoepelende internationale organisaties. Althans, dat was de veronderstelling toen men met overmatig optimisme naar de eenentwintigste eeuw keek. Zelfs in onze moderne wereld, na wereldoorlogen en internationale gerechtshoven, worden mensenrechten in een paar van de machtigste landen ter wereld beschouwd als omstreden.

Er zijn zat voorbeelden te noemen van mensenrechtenschendingen in landen waar Nederland een goede diplomatieke band mee aanhoudt. De huidige Braziliaanse regering ziet universele mensenrechten zoals het uiten van LHBT-rechten als een geforceerd pluralisme dat het succes van de familiestructuur bedreigt en de zelfbeschikking van het land in de weg staat.⁴ Het volgen van internationale mensenrechtenverklaringen zou volgens president Jair Bolsonaro een uitvinding zijn van de internationale elite, met

als doel om het zelfbeschikkingsrecht van Brazilië te beperken. Een praktisch resultaat van deze stellingname is een incompetent juridisch systeem dat volkomen ontoereikend is om de schendingen van mensenrechten te verwerken, meldt onderzoeksinstantie Human Rights Watch.⁵

In Italië verdwijnt langzaam maar zeker de schaamte die vroeger geassocieerd werd met het bewind van Mussolini, de voormalig leider van een ideologie met een uitgesproken aversie tegen mensenrechten. Sommige Italianen flirten steeds openlijker met de nalatenschap van Il Duce en omarmen een buitensporig romantische voorstelling van zijn bewind.⁶ Dit omdat Italië kampt met een groot aantal economische problemen als gevolg van de kredietcrisis uit 2008. Mede door de ongelijke welvaart tussen Noord- en Zuid-Europa, voelen sommige gewone Italianen zich gecharmeerd door het 'trotse' fascistische en imperialistische verleden van weleer. De impliciete boodschap van dit verleden is een totale verwerping van het universele mensenrechtenideaal. Uit Italië zou men kunnen opmaken dat het ondubbelzinnige geloof in mensenrechten vooral is weggelegd voor de rijkste landen, wat de aanname van universaliteit nog meer omstreden maakt.

China heeft als surveillancestaat een groot aantal privacyrechten geschonden en het land beschouwt het concept van universele mensenrechten als een westerse uitvinding en een bedreiging voor haar sociale cohesie. De Chinese staat is daarom niet bang om geweld en censuur in te zetten om elke mogelijke schending te verbergen. De doctrine die in China heerst is er eentje die zwaar anti-groepering is. Homogemeenschappen en andere culturele groeperingen mogen bijvoorbeeld niet vormen of geuit worden omdat de Partij van mening is dat de rechten van de mens al gewaarborgd worden binnen de grondwet. In het geval van homorechten verbood president Xi Jinping in 2016 elke uiting van 'abnormaal seksueel gedrag'.⁷ Hoewel deze wetgeving geen expliciete aanval is op het uiten van homoseksuele gevoelens, komt het in de praktijk bijna altijd neer op een onderdrukking van de individuele seksuele expressie.

Geagiteerde nationalisten in Brazilië, fascistische groeperingen in Italië en ernstige privacy-schendingen in China laten zien dat het idealistische uitgangspunt van universele mensenrechten meer dan eens genegeerd wordt. Het bestaan van instituten zoals Amnesty heeft weinig tot niets gedaan om de schendingen van mensenrechten in deze landen op te lossen. Het omhoog houden van universele waarden vergt meer dan alleen slecht gedrag veroordelen. Dit geldt niet alleen voor de genoemde landen zelf, maar ook voor de landen die de macht hebben om zich kritisch uit te spreken over

het beleid van hun partners. Ondanks de zware conclusies van de nuchtere verlichte Nederlander, heeft men er weinig over gepeinsd om deze landen uit te sluiten als handelspartner. Sterker nog, het Nederlandse handelsbelang in China en Brazilië is in de afgelopen tien jaar sterk toegenomen.⁸

U kunt met een gerust hart ademen dat het hier Nederland in ieder geval niet zo erg is als daar. Maar dan vergeet u de economische en diplomatieke banden, waarbij wij als land blijkbaar gebaat zijn, die een groot aantal mensenrechtenschendingen indirect sponsoren. Vroeger kwam het erkennen van mensenrechten neer op de economische en politieke belangen tussen landen. Op een uitbrander van een NGO na, bepalen deze belangen tegenwoordig in hoeverre een land mensenrechten kan schenden zonder consequenties. Wat dat betreft kan worden geconcludeerd dat beide in een historische context en in onze eigentijdse context, mensenrechten pas gewaarborgd worden wanneer partijen daarbij utilitaire belangen hebben. Daarnaast draait de universele formulering van gelijkheid bij aan de multi-interpretabele definities die verschillende landen wijden aan het begrip mensenrechten.

Vandaar dat *Groniek* in dit nummer de oorzaak van historische meningsverschillen rondom mensenrechten behandelt. Ook zullen dappere uitingen van mensenrechtenidealen de revue passeren. Dit wordt gedaan vanuit verschillende dimensies die laten zien dat het opstellen van een universeel gelijkswaardigheidsprincipe een lastige opgave blijkt te zijn. Eveneens demonstreren wij met dit nummer dat de problemen die men tegenwoordig ziet bij het handhaven van zulke principes, problemen zijn van alle tijden. Men zou cynisch kunnen stellen dat de voortdurende meningsverschillen rondom universaliteit het enige universele aan mensenrechten zijn.

Gerenommeerd RUG-historicus en veteraan van dit blad dr. Antoon De Baets zal het nummer aftrappen met een sterk artikel over het opstellen van de naoorlogse Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Zijn eerdere publicaties en colleges richten zich op mensenrechtenverklaringen voor bevolkingen, maar ook voor historici. In het bijzonder het geponeerde misbruik van de geschiedenis, iets wat voorkomen zou kunnen worden door een universele code rondom ethische geschiedschrijving.

Dr. Amélie Verfaillie schreef een meeslepend stuk over de Griekse militaire coup van 1967. Hierbij was de non-gouvernementele organisatie Amnesty International betrokken, die cruciaal was bij het verzamelen voor het bewijs van geschonden mensenrechten. Verfaillie richt zich vooral op

de niet-formele ‘morale kracht’ die volgens haar een doorslaggevende rol speelde binnen het conflict.

Wiebe Hommes, PhD kandidaat bij het Amsterdam Centre for European Law and Governance, werpt een blik op het zogeheten Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Dit verdrag waarborgde in de eerste plaats Europese mensenrechten en Hommes beargumenteert dat het laten gelden van deze rechten voor koloniale onderdanen vaak niet de eerste prioriteit had. Vervolgens zal dr. Claartje Wesselink het verhaal vertellen van de Joodse kunstcriticus Paul F. Sanders. De kunst van Sanders verzette zich al in een vroeg stadium tegen het antisemitisme dat aanwakkerde als gevolg van Hitlers machtsovername in 1933. Sanders maakte zich hard voor mensenrechtenidealen van gelijkwaardigheid, vooral door zich kritisch uit te spreken tegen de dehumanisering inherent aan het fascisme. De spraakmakende kunstprojecten bedacht hij als waarschuwing voor de grove mensenrechtenschendingen van de jaren veertig.

Ten slotte zal dr. Jeanette den Toonder een complexe casus aanhalen die inhaakt op het burgerschap van minderheden in multicultureel Canada. De geschiedenis van de voormalige Britse kolonie is er eentje van pluralisme maar ook van tegenstellingen. Canada wordt tot op heden gesteerd door een zekere mate van acceptatie omtrent diversiteit aan de ene kant, en een strenge racistische narratief die haar wortels heeft in de opdeling tussen Franssprekende en Engelssprekende Canadezen. Het immigratiebeleid van verscheidene regeringen reflecteert deze tweedeling.

In het supplement vindt u onze eigen redacteur Edgar Pelupessy tweemaal. Hij opent met zijn bijdrage aan onze ‘Hoog van de Toren’ rubriek. Fons Meijer schrijft in onze ‘Discordia’ rubriek over de zogeheten rampencultuur in Nederland, waarbij hij een historische analyse geeft over de maatschappelijke perceptie van rampen in de negentiende eeuw. Historicus Josephine van den Bent schrijft in onze ‘Persoonlijkheden’ rubriek over een middeleeuwse slavin die voor een korte duur over het Mammelukkenrijk heerste. In een recensie over het boek *Commemorating Conflict: Greek monuments of the Persian Wars*, bespreekt Pim Schievink de Perzische oorlog en herinneringscultuur die aan het bod komen in deze bijdrage. Tenslotte sluit Edgar dit nummer af met een recensie over de roman *Vissen voor de Keizer*.

De redactie van *Groniek* wenst u veel leesplezier toe.

Notes

1. Alice L. Conklin, "Colonialism and Human Rights, A Contradiction in Terms? The Case of France and West Africa, 1895–1914", *The American Historical Review* 103, no. 2, (April 1998): 420.
2. Conklin, 431.
3. Conklin, 421–422.
4. De Braziliaanse president Jair Bolsonaro zou zichzelf een "trotse homofoob" noemen ondanks de hoge hoeveelheid homoseksuelen in het land, "Brazil saw spike in same-sex marriage ahead of Bolsonaro presidency," *DW*, <https://www.dw.com/en/brazil-saw-spike-in-same-sex-marriage-ahead-of-bolsonaro-presidency/a-51550882> (geraadpleegd 04-02-2020).
5. In 2018 waren er 1,2 miljoen onbehandelde gevallen van huiselijk geweld, "Brazil: Events of 2018," *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/brazil> (geraadpleegd 04-02-2020).
6. De verheerlijking van Mussolini heeft sinds 2018 in de Italiaanse politiek weer een rol gespeeld die verder gaat dan een nostalgisch verlangen. Deze fascistische retoriek staat haaks op het principe van universele mensenrechten, Tobias Jones, "The fascist movement that has brought Mussolini back to the mainstream," *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/news/2018/feb/22/casapound-italy-mussolini-fascism-mainstream> (geraadpleegd 04-02-2020).
7. Steven Jiang, "'End of the Rainbow': Shanghai Pride shuts down amid shrinking space for China's LGBTQ community," *CNN*, <https://edition.cnn.com/2020/08/14/asia/shanghai-pride-shutdown-intl-hnk/index.html> (geraadpleegd op 22-08-2020).
8. Ondanks vele meldingen van mensenrechtenschendingen is het Nederlandse handelsbelang in China de afgelopen 10 jaar verdubbeld, "Hogere export China," *CBS*, <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/26/hogere-export-nederlandse-producten-naar-china> (geraadpleegd op 22-08-2020). Pols, Gidi, "Nederland haalt voor miljarden uit Brazilië, ook uit Amazonegebied," *NOS*, <https://nos.nl/artikel/2298683-nederland-haalt-voor-miljarden-uit-brazilie-ook-uit-amazonegebied.html> (geraadpleegd op 22-08-2020).